

LEKCJE O CZŁOWIEKU
Klasyka na nowo odczytana

JĘZYK, LUDZIE, DUCHY

II część *Dziadów* Adama Mickiewicza w aspekcie teorii funkcji języka

PROF. DR HAB. RADOSŁAW PAWELEC

TEORIE FUNKCJI JĘZYKA

Teoria funkcji języka była rozwijana przez Karla Bühlera, Romana Jakobsona i językoznawców z ostatnich dekad. Zestaw wyróżnionych w wyniku tych rozważań funkcji nie jest zamknięty, poszczególne funkcje są też różnie nazywane i opisywane.

FUNKCJE JĘZYKA

Kiedy mówimy o języku rozumianym jako tekst lub wypowiedź (parole), zazwyczaj wydziela się:

- **funkcję informacyjną** – tekst służy zamierzonemu przekazowi informacji,
- **funkcję ekspresywną** – wyraża uczucia nadawcy,
- **funkcję impresywną** – wpływa na uczucia odbiorcy,
- **funkcję prezentatywną** – ujawnia pewne cechy nadawcy (np. zdenerwowanie, pochodzenie),
- **funkcję fatyczną** – służy podtrzymaniu kontaktu,
- **funkcję metajęzykową** – opisuje inny tekst lub fakty językowe,
- **funkcję estetyczną** – jego przemyślana struktura (rym, rytm itd.) przyciąga uwagę odbiorcy,
- **funkcję magiczną** – za pomocą wypowiedzi, tekstu próbujemy wpływać na rzeczywistość w normalnych warunkach niepodlegającą tego typu wpływowi,
- **funkcję performatywną** – za pomocą wypowiedzi, tekstu dokonujemy pewnych działań.

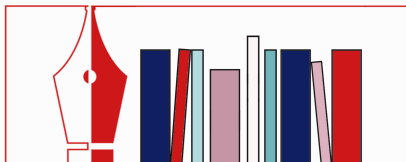
FUNKCJE JĘZYKA W DZIADACH

Dwie ostatnie są istotne dla odczytania II części *Dziadów*. Dramat powstały w Kownie w latach 1820/21 prezentuje uroczystość odbywającą się w Dzień Zaduszny, nocą, w kaplicy. Jest to obrzęd wywoływania duchów zmarłych osób, przewodzi mu Guślarz, uczestniczą w nim zaś wieśniacy, stanowiący Chór.

Funkcja **magiczna** łączy się w nim z **performatywną**. Na wezwanie Guślarza:

Kto z was wietrznym błądzi szlakiem,

W niebieskie nie wzleciał bramy,

LEKCJE O CZŁOWIEKU

Klasyka na nowo odczytana

Tęgo lekkim, jasnym znakiem

Przyzywamy, zaklinamy

– zjawiają się kolejno duchy: dzieci, które nie zaznały goryczy w życiu, złego pana, który krzywdził poddanych, i dziewczyny, która „nie dotknęła ziemi”, „umarła nie znając troski ani prawdziwego szczęścia”. Po rozważeniu ich sytuacji, wygłoszeniu przez Guślarza nauki moralnej i powtórzeniu jej przez Chór są odprawiane odpowiednimi formułami w dalszą drogę po zaświatach. Zarówno przyzywająca jak i odsyłająca formuła magiczna są tu skuteczne.

Gdy ceremonia ma się ku końcowi, gdy mija północ, przybywa niespodziewanie jeszcze jeden duch. Nie został przez nikogo wezwany, nie są wobec niego skuteczne też jakiegokolwiek zaklęcia. Możemy domyślać się, że jest to duch nieszczęśliwego ukochanego jednej z dziewcząt. Jego zjawieniem i zachowaniem rządzi miłość – siła jej magii jest większa niż moc Guślarza.

W wersji scenicznej ekspresję tekstu, pełnego rytmicznych powtórzeń, wzmacnia mowa światła i mroku – uroczystość odbywa się w nocy, w całkowicie zaciemnionej kaplicy, w której rozbłyskują zapalane przez uczestników ognie i zjawiają się widziadła. Poeta zawarł dotyczące tego wskazówki w didaskaliach i treści utworu.